शारदा नगरपालिका

विद्यालयमा खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यविधि

२०८१

खण्ड:- ८)   संख्या- ३८   मिति:- २०८१/०६/१८

भाग-२

नगर सभाबाट स्वीकृत मिति :- २०८१/०६/१५

प्रमाणीकरण मिति :- २०८१/०६/१८

प्रस्तावना : नेपालको संविधानमा मौलिक हकको धारा ३५ को उपधारा ४ ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक सुनिश्चित गरेको, दिगो विकास लक्ष्य नं. ४ र ६ अन्तर्गत सबै विद्यालयहरूमा सुरक्षित तवरले व्यवस्थित खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको प्रावधान हुनुपर्ने गरी सूचकाङ्क तोकिएको र विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (वि.सं २०७३-२०८०) ले गुणस्तरीय शिक्षाका लागि स्वास्थ्य तथा पोषण अवयवअन्तर्गत विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी व्यवस्थापन, सरसफाइको सुविधा र स्वच्छ वातावरणको आवश्यकतालाई महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा लिएको सन्दर्भमा सबै विद्यालयहरूमा खानेपानी र सरसफाइको सुविधा एवम् स्वच्छ वातावरणको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा बहुसरोकारवाला निकायहरु बीच कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा एकरुपता कायम गर्न तथा समन्वय, सहकार्य गरी विद्यार्थीको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ल्याई सिकाइ उपलब्धि तथा शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्न आवश्यक भएकोले शारदा खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता योजना २०८० अनुरुप यो कार्यविधि तयार गरिएको छ। '

परिच्छेद १

१ संक्षिप्त नाम र परिभाषा

क. यस कार्यविधिको नाम 'विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यविधि, २०.... रहेको छ।

ख. यो कार्यविधि शारदा नगरपालिकाबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि प्रारम्भ हुनेछ।

२ परिभाषाः

क) **नगरपालिका** भन्नाले शारदा नगरपालिका भन्ने बुझ्नु पर्नेछ।

ख) **शिक्षा समिति** भन्नाले शारदा नगरपालिका भित्रको नगर शिक्षा समिति भन्ने बुझ्नुपर्नेछ।

ग) **प्रधानाध्यापक** भन्नाले यो कार्यविधी लागु हुने सम्बन्धीत विद्यालयको प्रधानाध्यापक भन्ने बुझ्नुपर्नेछ।

घ) **तारा पद्धतीः-** भन्नाले विद्यालयमा विद्यमान खानेपानी र सरसफाईका सुविधा, स्वच्छता अभ्यासको अवस्था संस्थागत सुदृढीकरण र दिगोपनासँग सम्बन्धीत तोकीएको सूचकहरुको आधारमा विद्यालयले स्व-मूल्याकंन गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा नगर शिक्षा समितिले प्रमाणीकरण गरे अनुसार एक दुइ वा तीन तारामा वर्गीकरण गर्दै खानेपानी सरसफाई र स्वच्छता प्रवर्दनलाई स्तरीकृत गर्दै लैजाने पद्धतिलाई जनाउदछ।

ङ) समितिः भन्नाले विद्यालय स्त्तरमा गठन हुने विद्यालय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिलाई जनाउछ।

परिच्छेद २

२.१ **लक्ष्यः-** विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन गरी शैक्षिक उपलब्धी बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने।

२.२ **उद्धेश्यहरुः**

२.२.१ विद्यालयहरुमा सवै बालबालिकाहरुका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताका सूचक एवम् मापदण्ड तयार गर्ने।

२.२.२ तयार गरीएको मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि प्रक्रिया र पद्धतीका विषयमा सहजीकरण गर्ने,

२.२.३ विद्यालयहरुमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन, सरसफाईका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उपयोगमा विभिन्न निकायहरुको भूमिका पहिचान एवम् समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने,

२.३ रणनीतिहरु

२.३.१ विद्यालय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी बिषयहरूलाई स्थानीय तथा विद्यालयतहका योजना प्रक्रियामा प्रवाहीकरण गर्ने,

२.३.२ विद्यालय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागि स्थानिय सरकार तथा सम्बन्धित गैर सरकारी, निजी क्षेत्र र विद्यालय बीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने,

२.३.३ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको विषयलाई विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गर्ने,

२.३.४ विद्यालय खानेपानी र सरसफाइका सुविधा र स्वच्छता प्रवर्धनका लागि निरन्तर स्वमूल्याङ्कन पद्धति विकास गरी अवलम्बन गर्ने,

२.३.५ बाल क्लब, विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति र सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास गर्ने,

२.३.६ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कायम गर्ने कार्यलाई नियमित सिकाइ क्रियाकलापसंग आबध्द गर्ने,

परिच्छेद ३

विद्यालय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छताका मापदण्ड

३.१ सबै विद्यालयहरुमा पानी, शौचालय वातावरणीय सरसफाई हरियाली वातावरण स्वच्छता सुविधा स्वच्छता शिक्षा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार सहितको मापदण्ड हुनेछ । विद्यालय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्यांकन गरी बर्गिकरण गर्न तार पद्धतिलाई आधार मानिनेछ । विद्यालयको वर्गिकरण अनुसूची १ अनुसारको मापदण्डहरुको आधारमा गरिनेछ।

३.२ विद्यालयमा विद्यमान खानेपानी सरसफाई एवम् स्वच्छताको अवस्था हेरी तोकीएका मापदण्डको आधामा विद्यालयलाई उत्कृष्ट मध्यम र सुधारोन्मुख गरी तीन वर्गमा वर्गिकरण गरिनेछ।

३.३ यसै कार्यविधिका आधारमा पहिचान भएका उत्कृष्ट विद्यालयका लागि तीन तारा, मध्यम अवस्थाका लागि दुई तारा र सुधारोन्मुख अवस्थाका लागि एक तारा सवैले देख्न सक्ने ठाउँमा प्रदर्शन गर्ने व्यवस्था विद्यालयले मिलाउनु।

परिच्छेद ४

विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति सम्बन्धी व्यवस्था

४.१ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिः विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी योजना तर्जुमा, सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरी देहायका सदस्य रहेको एक विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति रहनेछ :

क) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले तोकेको सो समितिको सदस्य	-	अध्यक्ष
ख) विद्यालयका प्रधानाध्यापक	-	सदस्य
ग) शिक्षक अभिभावक सङ्घले आफूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना महिला	-	सदस्य
घ) विद्यालय सेवा क्षेत्रभित्र रहेको स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाको प्रतिनिधि एकजना	-	सदस्य
ङ) बाल क्लबका पदाधिारीहरुले आफूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना छात्रासहित दुईजना	-	सदस्य
च) सम्बन्धित वडा समितीबाट प्रतिनिधि एकजना	-	सदस्य
छ) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्पर्क शिक्षक एकजना	-	सदस्य शिक्षक

४.२ बैठक सम्वन्धी कार्यविधि :

४.२.१ समितिको बैठक सामान्यतया चार महिनामा एक पटक बस्नुपर्नेछ

४.२.२ बैठकमा छलफल गरिने मूल विषय सदस्यहरुलाई आमन्त्रण गर्दा नै जानकारी गराउनु पर्नेछ,

४.२.३ बैठक सञ्चालन गर्न पचास प्रतिशत सदस्यहरु उपस्थित हुनु पर्नेछ

४.२.४ समितिको अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपस्थित भएमा सदस्यमध्ये उमेरमा जेष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ,

४.२.५ खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बद्ध व्यक्ति तथा संस्थालाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ,

४.२.६ बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

४.३ समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

४.३.१ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको सुनिश्चितिताका लागि विद्यार्थीहरुको अगुवाइ र सहभागितामा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,

४.३.२ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागि सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

४.३.३ विद्यालय सुधार योजनामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापहरू समावेश गराइ स्वच्छताको अभ्यास गराउने वातावरण तयार गर्ने,

४.३४ विद्यालयलाई मापदण्डको आधारमा उत्कृष्ट अवस्थामा प्रयाउनका लागि आवश्यक स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन गर्ने,

४.३.५ विद्यालयका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको मर्मत, सम्भार, रेखदेख र अनुगमन गर्ने,

४.३.६ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको स्वअनुगमन फाराम भरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई उपलब्ध गराउने,

४.३.७ विद्यालयलाई तीनतारायुक्त बनाउन र निरन्तरता दिनका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षकहरू र बाल क्लबसँग समन्वय गरी अन्य आवश्यक क्रियाकलापहरू गर्ने,

४.३.८ विद्यालय स्तरीय, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समीक्षा तथा योजना तर्जुमा गोष्ठि आयोजना गरी वर्ष भरीमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने अभिभावक, शिक्षक, कर्मचारी एवं विद्यार्थीहरुलाई पुरस्कृत गर्ने ।

परिच्छेद ५

स्वमूल्याङ्कन, वर्गीकरण र प्रमाणिकरण

५.१ विद्यालय स्वमूल्याङ्कन, वर्गीकरण र प्रमाणिकरण प्रक्रियाः

५.१.१ परिच्छेद ३ को ३.१ मा उल्लिखित सूचकहरूको आधारमा समितिले शैक्षिक सत्र सुरु भएको दुई महिना भित्र स्वमूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ,

५.१.२ समितिले आफ्नो रायसहित स्वमूल्याङ्कन फाराम विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा पेस गर्नुपर्नेछ,

५.१.३ विद्यालय व्यवस्थापन समितिले आफ्नो रायसहित स्वमूल्याङ्कन फाराम प्रमाणिकरणका लागि नगर शिक्षा समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ,

५.१.४ नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समितिले विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतामा प्राविधिक सहितको स्थलगत अनुगमनको सिफारिसमा तारा निर्धारण गर्नेछ,

५.१.५ लगातार दुई पटकको बार्षिक समीक्षामा कुनै विद्यालयले तीन ताराको अवस्थालाई कायम राख्न सफल भएमा सम्बन्धित नगर शिक्षा समितिले त्यस्ता विद्यालय तथा यस कार्यमा योगदान गर्ने संस्था / व्यक्तिलाई प्रोत्साहन स्वरुप पुरस्कार प्रदान गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद ६

क्षमता विकास तथा मर्मत सम्भार कोष परिचालन

६.१ क्षमता विकासका क्रियाकलापः

विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागि विभिन्न तहमा क्षमता विकासका देहाय बमोजिमका क्रियाकलापहरू सञ्चालन हुनेछन् :

६.१ अन्तर विद्यालयको समन्वयमा शैक्षिक भ्रमणको आयोजना गरि एक अर्को विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनको सफलतो सिकाइको अवलम्वन गरिनेछ,

६.१.५ विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका आधारहरु र सूचकहरुलाई लक्षित गरी विद्यालयस्तरीय निवन्ध, वक्तृत्वकला, कविता, हाजिरी जवाफ, नाटक जस्ता प्रतियोगितात्मक कार्यक्रमहरुको आयोजना गरिनेछ।

६.२ मर्मत सम्भार कोष परिचालन

६.२.१ विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ लगायतका सुविधाहरुको मर्मत सम्भार एवम् स्तर वृद्धि गर्न विद्यालयले निम्न स्रोतहरूबाट छुट्टै मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था गर्न सक्नेछ :

क. स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम,

ख. विकास साझेदारहरू लगायत अन्य सरोकारवाला संघ संस्थाबाट नियमानुसार प्राप्त सहयोग,

ग अन्य व्यक्ति वा निकायहरूबाट प्राप्त दानदातब्य, पुरस्कार,

घ. विद्यालय स्वयंले आयआर्जन, सङ्कलन तथा विनियोजन गरेको रकम।

६.२.२ विद्यालयल ममर्त सम्भार कोषबाट देहायबमोजिमका कार्यहरु गर्न सक्नेछ :

क. विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरूको मर्मत सम्भार,

ख सरसफाइ सामग्रीहरू (ब्रस, साबुन हार्पिक वा फिनेल आदि) व्यवस्थापन,

ग मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक पर्ने औजार तथा सामग्रीहरूको व्यवस्था लगायत अन्य आवश्यक कार्यहरु,

घ अनुसूची १ बमोजिमका सूचकहरुको आधारमा स्तरोन्नतिसँग सम्वन्धित कार्यहरु गर्न,

परिच्छेद ७

<u>विभिन्न निकायहरुको भूमिका</u>

सबै विद्यालयहरूमा खानेपानी र सरसफाइको सुविधा एवम् स्वच्छता प्रवर्धनमा एकरूपता ल्याई बालबालिकाहरूको विद्यालयमा उपस्थित हुने दरमा वृद्धि गरी सिकाइ उपलब्धि तथा शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्न देहायका निकायहरुको निम्नानुसारको भूमिका रहनेछ :

७.१ नगरपालिका स्तरीय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता सम्नवय समितिः

क. नगर सभालाई कानून बनाउन कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने,

ख. विद्यालय स्त्तरमा योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि बजेटको व्यवस्था गर्ने,

ग. सूचना तथा तथ्यांक व्यवस्थापन गर्ने,

घ. विद्यालयहरुमा गाउँ तथा नगर शिक्षा समिति मार्फत प्राप्त भएका तोकिएका मापदण्ड बमोजिम कमजोर देख एका विद्यालयलाई प्राथमिकताको आधारमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरु निर्माणमा सहयोग गर्ने ,

ङ. विद्यालयको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा कार्य सम्पादन मूल्यांकन गरी नगर शिक्षा समितिलाई सल्लाह सुझाव दिने,

च. शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने।

छ. नगरपालिकालाई खुला दिसामुक्त र पूर्ण सरसफाईउन्मुख क्षेत्र घोषणा गर्नुभन्दा पहिला सवै विद्यालयहरुमा खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताको सुविधा भइ प्रयोग भएको अवस्थाको सुनिश्चितता गर्ने,

७.३ नगर शिक्षा समितिः- नगरपालिमा शिक्षा ऐनमा उल्लेख भए बमोजिम गठन भएको नगर शिक्षा समितिले नै आफ्नो नगरपालिकामा क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयहरुमा विद्यालय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताका क्रियाकलापहरुको व्यवस्थापन रेखदेख अनुगमन तथा मूल्यांकनको काम गर्नेछ।

क. खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी रणनीतिक योजना तयारी तथा बजेटको व्यवस्थापन गर्ने,

ख. सूचना, शिक्षा, संचारसँग सम्बन्धित श्रव्य दृष्य सामाग्रीहरुको विकास तथा वितरणमा सहयोग गर्ने,

ग. सरोकारवालाहरुको क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने ,

घ अनुगमन तथा मूल्यांकन गरी गराई तारा प्रमाणिकरण गर्न,

ङ मापदण्ड पुरा नभएका विद्यालयहरुको स्तर वृद्धिको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्न नगरस्तरीय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिलाई सिफारिस गर्ने।

७.५ विद्यालय व्यवस्थापन समितिः

प्रत्येक विद्यालयमा शिक्षा ऐनमा उल्लेख भए बमोजिम गठन भएको विद्यालय व्यवस्थापन समितिले नै विद्यालयमा खाने पानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका निम्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नेछ :

क) योजना निर्माण, समन्वय, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने,

ख) सकेसम्म स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गरी आफ्नो विद्यालयमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरूको सुनिश्चित गर्ने,

ग) कोष सङ्कलन तथा परिचालन गर्ने,

घ) समितिले पेश गरेको स्वमूल्यांकन फाराम समीक्षा गरी प्रमाणिकरणको लागि नगर शिक्षा समिति समक्ष पेश गर्ने,

ङ) समितिले सिफारिस गरेको स्वमूल्यांकनमा आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकनका लागि सोही समितिमा पठाउने व्यवस्था गर्ने।

७.६ प्रधानाध्यापक :

क) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा, समन्वय, सञ्चार र कार्यान्वयन गर्न खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिलाई सहयोग गर्ने,

ख) समितिले तयार गरेको योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमलाई विद्यालयस्तरीय सुधार योजनामा समावेश गर्ने,

ग) खानेपानी र सरसफाइमा तीन ताराको अवस्था हासिल गरी यसलाई कायम राख्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

घ) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धन सम्वन्धी अतिरिक्त क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने,

ङ) कार्यरत शिक्षकमध्ये उपलब्ध भएसम्म एक जना महिला शिक्षकलाई विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्पर्क शिक्षक तोक्ने,

च) विद्यालयले विषयसँग सम्बन्धीत नियमित शिक्षण सिकाइ गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी विषय समावेश गरी पठनपाठन गराउने व्यवस्था मिलाउने।

७.७ अभिभावक :

क) विद्यालयमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरू निर्माण, मर्मत सम्भार गर्न सहयोग गर्ने,
ख) बालबालिकाहरूलाई जीवन पद्धतिकै रूपमा स्वच्छकर आनीबानी अपनाउन उत्प्रेरित गर्ने।

७.८ विद्यार्थी बाल क्लबः

क) विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने,

ख) उपयुक्त स्वच्छकर आनीबानी अपनाउने र सहपाठीहरुलाई समेत अपनाउन उत्प्रेरित गर्ने,

ग) सफलताका कथाहरूको सङ्कलन र प्रदर्शन गर्ने,

घ) घर, अभिभावक, सहपाठीहरू र समुदायलाई उत्प्रेरित गर्ने।

७.९ विकासका साझेदारहरु

क. विद्यालय खानेपानि सरसफाई तथा स्वच्छताका ल गि आर्थिक सहयोग गर्ने ।

ख. विपदको समयमा विद्यालय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताका लागि मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउने ।

ग. क्षमता विकास तथा अनुसनध्नका लागि सहयोग उपलब्ध गराउने ।

घ. चेतनामूलक सामाग्रहरुको विकास र वितरणमा सहयोग गर्ने,

ङ राम्रा अभ्यासहरुको संकलन गरी छपाइ तथा वितरण गर्ने,

परिच्छेद ८

विविध

८.१ प्रमाणिकरण गर्ने प्रक्रियाः- समितिले शैक्षिक सत्र सुरु भएको दुई महिनाभित्र अनुसूची १ अनुसारको सूचहरुको आधारमा स्व-मूल्यांकन गरी रायसहित नगर शिक्षा समितिमा प्रमाणिकरणका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । प्राप्त प्रतिवेदन विद्यालय व्यवस्थापन समितले एक महिनाभित्र प्रमाणकिरणको लागि गाउँ वा नगर शिक्षा समिति समक्ष पठाउनपुर्नेछ । नगर शिक्षा समितले अनुगमन मुल्यांकन गरी तार निर्धारणको प्रमाणिकरण गर्नेछ । नगर शिक्षा समितिले सोको प्रतिवेदन नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिमा पठाउनुपर्नेछ ।

अनुसूची-१

विद्यालय खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छताका मापदण्ड

विद्यालय खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छताका उपलपब्धतालाई मूल्यांकन गरी स्तरीकरण गर्न देहायका सूचकहरुको आधारमा तारा पद्धति बमोजिम वर्गिकरण गरिनेछ ।

सि. नं.	आधारहरु	सूचकहरु		
		एक तारा	दुई तारा	तिन तारा
१	पानी	पिउन, हात धुन र सरसफाई गर्नका लागि पानीको उपलब्धता	विद्यालयमा पिउनका लागि सुद्धिकरण गरिएको पानीको व्यवस्था	सवै बालबालिकाहरुको पहँच सहितकोपिउन र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्धता प्रति व्यक्ती दैनिक १२ लि
२	शौचालय	छात्रा ताथ छात्राहरुको लागि चुकुलसहितका अलग अलग शौचालय भएको	बाल लैङ्गिक अपाङ्गता र वातावरण मैत्री यूरिनल र पानी सहितको धार भएको शौचालयको व्यवस्था	सुरक्षित स्थानमा बाल, लैङ्गिक, अपाङ्ग र वातावरण म त्री (२५ छात्रा र ४०छात्राहरुको अनुपातपपमा) पर्याप्त पानी सहितको शौचालयको सुविधासहितको दिसा पिसावको सुरक्षित निकायको व्यवस्था मिलाईएको ।
३	वातावरणित सरसफाइ	ठोस फोहरलाई डष्टविनमा संकलन गरी समय समयमा बिसर्जन गर्ने गरिएको	ठोस फोहरहरुद्धाई सिसा वा धातुजन्य नकुहिने र कुहिने गरी अलग अलग डष्टविनमा संकलन गरी कम्तिमा हप्ताको एक पटक बिसर्जन गर्ने गरिएको	सामाग्रीहरुको प्रयोग घटाउने, पुनः प्रयोग गर्ने र पुनः चक्रणको पद्धति लागु गरी फोहोरको व्यवस्थापन गरिएको
४	सफा र हरियाली वातावरण	विद्यालय सेवाक्षेत्र खुला दिसामुक्त घोषणा भएको ।	विद्यालय परिसरभित्र फूलहरु रोपी बगैँचाको ब्यवस्था भएको	विद्यालयभित्रको उपयूक्त खाली जमिनमा वृक्षरोपण र बगैचा/करेसावारीको विकास गरिएको
५	स्वच्छता सुविधा	पानी र साबुनसहितको हात धुने सुविधा भएको	समूहमा साबुन पानीले हात धुने स्थायी सुविधासहित साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएको	समूहमा साबुन पानीले हात धुने स्थायी सुविधा (छात्रा ४० र छात्र ६० को अनुपातमा एक धारा) मा सवैको सहज पहुँच सहित प्रयोग भई नाली वा सोकपिट वा बगैचा वा करेसावारीमा पानीको निकासको व्यवस्था गरिएको

६	स्वच्छता शिक्षा	सवै कक्षामा स्वच्छता शिक्षा अध्ययन, अध्यापन हुने गरेको पाँच कक्षाभन्दा माथि महिनावरी स्वच्छता व्यवस्थापन पठन पाठन गर्ने गरिएको	विद्यार्थीहरुको व्यावहारिक र जीवन उपयोगगी	
७	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा	सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि छात्रा शौचालयहरुमा ढकनसहितको डष्टविन राखिएको		
८	संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना	बाल क्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको		
९	विपत जोखिम व्यवस्थापन	शिक्षक तथा बालबालिकाहरुलाई विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धमा क्षमता विकास गरिएको		
१०	अनुगमन तथा जवाफपदेहिता	खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छताका लागि सम्पर्क शिक्षक महिलालाई प्राथमिकताको व्यवस्था गरिएको ।		

आज्ञाले
ओम प्रकाश देवकोटा
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत